

บทที่ 4

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาเรื่องการอนุรักษ์แหล่งสมุนไพร เพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านของชนเผ่าลาฮู บ้านแม่คำน้อย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการอนุรักษ์แหล่งสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้านของชนเผ่าลาฮู
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์แหล่งสมุนไพรของชนเผ่าลาฮู บ้านแม่คำน้อย อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย

ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาแบบคุณภาพ โดยเข้าไปในชุมชนและทำการสังเกต สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และสัมภาษณ์เจาะลึก มีการสนทนากลุ่มเพื่อมุ่งทำความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานทั่วไปและปัจจัยเกี่ยวข้องที่นำไปสู่การอนุรักษ์หรือการดำรงอยู่ของแหล่งสมุนไพรตามกรอบคิดคือ

1. ปัจจัยด้านกายภาพที่ประกอบด้วย แหล่งสมุนไพร ทำเลที่ตั้ง
2. ปัจจัยด้านสังคมหรือกิจกรรมทางสังคม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ การอบรมสั่งสอน ความคิด ความเชื่อ การรักษาแบบพื้นบ้าน
3. โลกทัศน์
4. แรงผลักดัน นโยบายของรัฐ

4.1 สรุปผลการศึกษา

ลักษณะพื้นฐานและบริบทแวดล้อมของชนเผ่าลาฮู บ้านแม่คำน้อย เป็นชุมชนเปิดที่สามารถติดต่อกับโลกภายนอกได้โดยง่าย เนื่องจากการคมนาคมที่สะดวกและมีระบบสาธารณูปโภคที่เอื้อต่อการดำรงชีพ เช่นมี ไฟฟ้า น้ำประปาภูเขา และได้รับโอกาสทางสังคม เช่น การศึกษา การสาธารณสุข การเกษตรและอีกหลายๆ หน่วยงานของรัฐที่เข้าไปพัฒนาความเป็นอยู่ของชนเผ่า ด้านการศึกษาพบว่า ประชากรพูดภาษาไทยได้ไม่ค่อยมากนัก ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชาย ที่มีความสามารถฟังและพูดภาษาไทยได้มากกว่าผู้หญิง ด้านฐานะทางเศรษฐกิจ มีฐานะยากจน ด้านศาสนา นับถือผีที่เป็นแบบดั้งเดิม รองลงมานับถือศาสนาคริสต์ ด้วยมีข้อจำกัดทางด้านการสื่อสารภาษาไทย และฐานะทางเศรษฐกิจ ชนเผ่าจึงต้องพึ่งตัวเองและช่วยเหลือกันเองซึ่งกันและกันบนวิถี

ทางของวัฒนธรรมและจารีตประเพณี เช่น การพึ่งพาหมอผี เมื่อการเจ็บป่วยที่เชื่อว่าเกิดจากภูติผีทำ หรือต้องการใช้ยาสมุนไพรที่เป็นชนิดที่รักษาโรคต้องอาศัยหมอชาติที่ต้องใช้ความรู้โดยเฉพาะ จะ เห็นได้ว่าเป็นการพึ่งพาตนเองในระดับชุมชน ที่สอดคล้องกับวิถีความเป็นอยู่ ท่ามกลางสิ่งแวดล้อม ทางธรรมชาติ

นอกจากนี้ยังพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติที่นำมาเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีพ เช่น อาหาร ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัย ในด้านการรักษาสุขภาพยามเจ็บป่วย จึงต้องมีการ พึ่งพาสุมุนไพร ที่อยู่ในป่า และที่อยู่รอบๆ หมู่บ้าน โดยชนเผ่าได้อุรักษ์ไว้ในเชิงวัฒนธรรม และ ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นตัวจัดการ เพื่อให้ดำรงอยู่ ของคนในชุมชนโดยรวม

4.1.1 ปัจจัยด้านกายภาพที่ประกอบด้วยแหล่งสมุนไพร ทำเลที่ตั้ง

แหล่งสมุนไพร ที่ชนเผ่าบ้านแม่คำน้อยได้อาศัยสมุนไพรในการนำมาใช้ ประโยชน์ เนื่องจากลักษณะทางกายภาพคือเป็นแหล่งหรือสถานที่ที่มีสมุนไพรเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติมีในป่า แหล่งน้ำ บริเวณรอบๆ บ้านรวมถึงแหล่งสมุนไพรที่นำมาปลูกในหมู่บ้านเพื่อใช้ ประโยชน์ร่วมกันทั้งหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นสมุนไพรเพื่อใช้ในกรณีเจ็บป่วยเล็กน้อย แหล่งสมุนไพร ที่ชนเผ่าลาฮูนำเอาสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ในด้านการรักษาเมื่อยามเจ็บป่วย นำมาเป็นอาหารและ ใช้ประกอบพิธีกรรม ชนเผ่าลาฮูในหมู่บ้านแม่คำน้อยยังคงอาศัยสมุนไพรนับว่าเป็นการอนุรักษ์ แหล่งสมุนไพรเอาไว้ในเชิงวัฒนธรรม

ทำเลที่ตั้ง สภาพของหมู่บ้านแม่คำน้อย อำเภอแม่ฟ้าหลวง เป็นหมู่บ้านที่ อยู่ท่ามกลางภูเขาป่าไม้ซึ่งมีสภาพนิเวศทางภูมิศาสตร์ที่เอื้อต่อการเป็นอยู่และชนเผ่าได้เลือกสรรว่า เหมาะสมกับการตั้งบ้านเรือนที่ดำรงถึงทรัพยากรธรรมชาติไม่ว่าทรัพยากรพืชพันธุ์สมุนไพรซึ่งอยู่ ล้อมรอบที่เอื้อต่อการนำมาใช้ประโยชน์ในด้านรักษาและใช้ในชีวิตประจำวันไม่ว่าการกินการอยู่ ตลอดจนการใช้ประโยชน์ในด้านอื่นๆ ด้วยชนเผ่าลาฮูมีวิถีการดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ท่ามกลาง สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและความเชื่อดั้งเดิมทางศาสนาและวัฒนธรรม

4.1.2 ปัจจัยด้านสังคมหรือกิจกรรมทางสังคม

วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ทำให้มีชีวิตที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับ ธรรมชาติและสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ดังนั้นในการนำสมุนไพรมาใช้ไม่ว่าการกินการอยู่ การเจ็บ ป่วยและการประกอบพิธีกรรมจึงได้ใช้องค์ความรู้หรือภูมิปัญญาในการจัดการ เช่น การกินการอยู่

ที่ชนเผ่ารู้จักการนำพืชผักมาเป็นอาหารทุกฤดูกาล พืชผักพื้นบ้านมีการเก็บมาจากป่า เช่น หน่อหวาย เห็ด ปลีกล้วยป่า หน่อไม้ ส่วนผักที่เก็บตามแหล่งน้ำได้แก่ ผักกูด ยอดสะบ้าและผักที่เก็บในหมู่บ้าน ในนา เช่นใบบัวบกที่นำมาต้มจิ้มน้ำพริก ในการใช้สมุนไพรในการรักษายามเจ็บป่วยมักจะใช้สมุนไพรเมื่อเจ็บป่วยที่ไม่รุนแรงเช่นมีอาการผิดปกติของระบบทางเดินอาหารลักษณะเช่นนี้ชนเผ่าสามารถพึ่งพาตนเองได้หากเกินความสามารถก็จะพึ่งพาหมอชาและหมอผี สำหรับการใช้สมุนไพรของหญิงหลังคลอดนิยมใช้สมุนไพรในการบำรุงร่างกายเพื่อที่ให้นมให้นมเพียงพอสำหรับเลี้ยงบุตร ส่วนการใช้สมุนไพรเพื่อประกอบพิธีกรรมผู้ประกอบพิธีกรรมจะเป็นผู้รู้ว่าต้องใช้อะไร จะเห็นได้ว่าวิถีความเป็นอยู่ของชนเผ่าล้วนแต่มีความสอดคล้องกับธรรมชาติแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กันอย่างพึ่งพาเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

การอบรมสั่งสอน ชนเผ่าลาฮู่ที่เป็นกลุ่มอาวโต มักเป็นที่เคารพนับถือของชุมชนในหมู่บ้าน โดยเฉพาะการทำพิธีกรรมแบบดั้งเดิม คนรุ่นลูกหลานได้เห็นได้รู้ เหตุการณ์ ก็จะซึมซับความรู้ผ่านรุ่นพ่อแม่สู่รุ่นลูกภายในครอบครัวและขยายต่อไปภายในชุมชน เช่นการถ่ายทอดความรู้เรื่องการใช้ยาสมุนไพรและแหล่งสมุนไพร โดยไปหาสมุนไพรจากแหล่งที่มีอยู่ในป่าหรือในหมู่บ้าน ในที่สุดลูกๆก็จะสามารถนำความรู้มาปฏิบัติจริงได้

ความคิดความเชื่อ กลุ่มที่มีความคิดความเชื่อต่อสมุนไพรเพื่อการรักษาพบว่าหมอชาสมุนไพรให้ความเชื่อและศรัทธาคอภูมิจิตวิญญาณพื้นบ้าน รวมทั้งคนเฒ่าคนแก่ในปัจจุบันและผู้ที่มีฐานะยากจน ที่สื่อสารภาษาไทยไม่ได้ ยังคงเชื่อถือในการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาอยู่ โดยเฉพาะการรักษาโรคกระดูกหัก ที่เขาไม่ต้องการไปโรงพยาบาล เพราะกลัวถูกตัดแขนขา และต้องใช้ระยะเวลารักษานานกว่าการรักษาแบบพื้นบ้าน

การรักษาแบบพื้นบ้าน เป็นการรักษาด้วยยาสมุนไพรและการดัดผิวหนัง การพึ่งพาหมอผีหมอชาที่เป็นการรักษาแบบองค์รวม ที่รักษาด้านร่างกายจิตใจ สังคม จิตวิญญาณ หมายถึงการรักษาคนป่วยและญาติ ตลอดจนคนในชุมชน

4.1.3 โลกทัศน์ หรือมุมมอง ต่อเรื่องสมุนไพร แหล่งสมุนไพร ภูมิปัญญาพื้นบ้าน

กลุ่มที่มีมุมมองว่าการใช้สมุนไพรมีความสำคัญและยังคงใช้อยู่พบว่ามีกลุ่มผู้อาวโตเป็นผู้ใช้ส่วนใหญ่ รองลงมาคือกลุ่มวัยกลางคน และคนรุ่นหนุ่มสาวตามลำดับ สำหรับกลุ่มอาวโตจะเป็นกลุ่มที่อนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมไว้ กลุ่มวัยกลางคนมีมุมมองว่ายังจำเป็นต้องใช้อยู่ เพราะคิดว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่คนเฒ่าคนแก่รักษาไว้ให้แก่ลูกหลาน ส่วนคนหนุ่มสาวมองว่า

ยังคงใช้อยู่เมื่อยามเจ็บป่วยเล็กๆ น้อย ตัวร้อน ท้องเสีย หรือได้รับอุบัติเหตุฉุกเฉิน ก็สามารถรักษาตนเองได้ เพราะสามารถเดินไปหาสมุนไพรใกล้หมู่บ้าน การดำรงอยู่ของแหล่งทรัพยากรสมุนไพรของชนเผ่าเป็นการอนุรักษ์โดยทางวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ได้เพราะเกิดจากปัจจัยทางกายภาพที่ประกอบด้วยแหล่งสมุนไพร ทำเลที่ตั้งวิถีชีวิตความเป็นอยู่การอบรมสั่งสอนความคิดความเชื่อการรักษาแบบพื้นบ้านรวมถึงปัจจัยทางภูมิศาสตร์ล้วนแต่เป็นวิธีการอนุรักษ์โดยทางวัฒนธรรมซึ่งทำให้เกิดโลกทัศน์ของชนเผ่าต้องใช้รักษาและเพื่อการกินการอยู่

4.1.4 แรงผลักดัน นโยบายของรัฐ

นโยบายของรัฐที่เป็นแรงผลักดัน เพื่อสนับสนุนให้มีการดำรงอยู่ของสมุนไพรและการอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งทรัพยากรสมุนไพรของชนเผ่าลาฮู โคร่ขอกกล่าวถึงนโยบายที่แบ่งออกเป็น 2 ช่วงคือ

ช่วงแรกเป็นการสนับสนุนการรักษาแบบแผนปัจจุบันทำให้ประชาชนหันมารักษาแบบแผนปัจจุบันและเจ้าหน้าที่ก็ตอบรับค่อนโยบายการรักษาแบบแผนปัจจุบันซึ่งเป็นการปฏิบัติอย่างจริงจังและ ช่วงที่ 2 ต่อมา รัฐบาลสมัย นายชวน หลีกภัย เป็นนายกรัฐมนตรี และ นายกร ทัพพะรังสี เป็นรัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุขได้ผลักดันนโยบายการแพทย์แผนไทยและสนับสนุนประชาชนให้หันมาใช้สมุนไพรหรือการรักษาแบบแผนดั้งเดิมซึ่งเป็นการจัดกับนโยบายในช่วงแรก

จึงกล่าวได้ว่านโยบายรัฐ ที่สนับสนุนการรักษาแบบแผนเดิมหรือการรักษาแพทย์แผนไทย หากไม่ได้นำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง อาจทำให้ในอนาคตการรักษาแบบแผนปัจจุบันจะเป็นที่นิยมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มคนหนุ่มสาวหรือคนรุ่นใหม่ที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า ที่จะละเลยต่อการรักษาแบบแผนดั้งเดิม อีกทั้งคนเฒ่าคนแก่ หมอยา หมอผี ได้ล้มหายและเสียชีวิตไปรวมถึงเจ้าหน้าที่ที่ยึดติดกับการรักษาแบบแผนใหม่และไม่ขานรับต่อนโยบายของรัฐที่ให้สนับสนุนการแพทย์แผนไทยหรือการรักษาแบบพื้นบ้าน ย่อมจะทำให้การดำรงอยู่ของทรัพยากรแหล่งสมุนไพรสูญหายไป

แต่ถ้ามีการน่านโยบายรัฐที่สนับสนุนการแพทย์แผนไทยลงสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐให้การสนับสนุน รวมทั้งชนเผ่าก็หันมาปฏิบัติและใช้การรักษาแบบแผนเดิมก็จะเกิดการอนุรักษ์โดยทางวัฒนธรรมหรือการจัดตั้งกลุ่มเพื่อการอนุรักษ์ โดยรัฐให้

การสนับสนุนฟื้นฟูแหล่งทรัพยากรสมุนไพรอันจะนำไปสู่การดำรงอยู่ของแหล่งทรัพยากรสมุนไพรของชนเผ่าต่อไป

กล่าวโดยสรุปด้านนโยบายของรัฐลงสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน เจ้าหน้าที่ของรัฐปรับบทบาทต่อการยอมรับการรักษาแบบพื้นบ้าน หมอยาสมุนไพร หมอผีมีอยู่ชนเผ่าหันกลับมาใช้การรักษาแบบพื้นบ้านที่เป็นอีกทางเลือกหนึ่งย่อมจะทำให้การดำรงอยู่ของแหล่งทรัพยากรสมุนไพรคงอยู่กับชนเผ่าอย่างยั่งยืนสืบไป

4.2 อภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้ศึกษาได้เข้าไปสำรวจพื้นที่โดยมีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกต และการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งสามารถนำมาสรุปอภิปรายผลดังนี้

4.2.1 บัญญัติทางกายภาพ ที่ประกอบแหล่งทรัพยากรสมุนไพรและทำเลที่ตั้ง

แหล่งทรัพยากรสมุนไพร เป็นสถานที่ชนเผ่าได้อาศัยเก็บสมุนไพรซึ่งมีอยู่ในป่าไม้ ไร่ นา แหล่งน้ำ และบริเวณรอบๆหมู่บ้าน การนำสมุนไพรมาใช้ในรูปของยาเพื่อการรักษาอาการเจ็บป่วยที่มีอาการไม่รุนแรงและนำมาเป็นอาหาร จะเห็นได้ว่าการที่ชนเผ่าได้มีการกินการใช้ เปรียบเสมือนว่าวัฒนธรรมของชุมชนมีส่วนช่วยในการอนุรักษ์ให้พืชพันธุ์สมุนไพรนานาพรรณให้คงอยู่สืบมาจนถึงทุกวันนี้ เพราะเป็นวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันที่สืบทอดกันมาซึ่งเป็นไปตามการอนุรักษ์เชิงวัฒนธรรมเกี่ยวกับสมุนไพร แต่แตกต่างจากการอนุรักษ์ของกลุ่มสมุนไพร บ้านหาดไคร้ อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย ที่จัดตั้งกลุ่มขึ้นมาโดยเฉพาะเพื่อการอนุรักษ์ อันเกิดจากความหวงแหนแหล่งทรัพยากรสมุนไพรและเสียดายภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับการรักษาสมุนไพรตามที่บรรพบุรุษรักษาไว้ให้ได้ ทั้งนี้เนื่องจากแหล่งสมุนไพรบ้านหาดไคร้เป็นแหล่งสมุนไพรเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ พื้นที่กว้างใหญ่ มีอาณาเขตติดต่อกับหลายหมู่บ้านและมีความอุดมสมบูรณ์ เช่น อากาศเย็น มีแหล่งน้ำไหลจากที่สูงลงมาวมกันเป็นแอ่งน้ำใหญ่ จึงอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชผัก พืชสมุนไพร สัตว์ป่า สัตว์น้ำ ทำให้ผู้คนทั้งในและนอกพื้นที่ เข้าไปท่องเที่ยวและหาประโยชน์จากป่าแห่งนี้

นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่พระสงฆ์นิยมเข้าไปชุกชุมเพราะเป็นที่เอิกเขามีต้นไม้ใหญ่จำนวนมากจึงเป็นมูลเหตุจูงใจให้คนนอกพื้นที่ที่ไม่ใช่คนในชุมชนและคนภาคอื่นๆเข้าไปเก็บ

สมุนไพรจำนวนมากและบ่อยๆครั้งเป็นลักษณะเข้าไปเก็บเพื่อนำไปขายซึ่งเป็นการหาประโยชน์ส่วนตนมากกว่า จากเหตุดังกล่าวจึงทำให้ชาวบ้านหาค่าใคร่เกิดความตระหนักรู้และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติรวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับสมุนไพรตลอดจนองค์ความรู้การรักษาแบบพื้นบ้าน ทั้งนี้ยังคงมีหมออายุสมุนไพร คนเฒ่าคนแก่ตลอดจนชาวบ้านที่มีความรู้ด้านสมุนไพรในชุมชน ต้องอาศัยหาสมุนไพรที่บ้านหาค่าใคร่ จึงเกิดการตั้งกลุ่มสมุนไพรเพื่อการอนุรักษ์ ปัจจุบันนี้แหล่งสมุนไพรบ้านหาค่าใคร่เป็นสถานที่ศึกษาดูงานแก่นักเรียน นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาถึงมุมมองหรือโลกทัศน์ของชนเผ่าโดยเฉพาะผู้ที่เป็นหมอชา นับว่าเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญ เนื่องจากเขามีบทบาทในการอนุรักษ์แหล่งทรัพยากรสมุนไพรอย่างเป็นรูปธรรม โดยเข้าไปใช้ทรัพยากรธรรมชาติแบบมีจิตสำนึก ที่แสดงออกด้วยการให้ความเคารพต่อเจ้าป่าเจ้าเขา ที่เป็นผู้พิทักษ์ปกป้องแหล่งทรัพยากรสมุนไพรและแหล่งอาหารให้กับมนุษยชนไม่ว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใด ถึงแม้ว่าแหล่งทรัพยากรสมุนไพรไม่ได้จำกัดอยู่ ณ แห่งใดแห่งหนึ่ง ซึ่งมีอยู่ทั่วไปและถือว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์ทุกคนเป็นเจ้าของเพราะต้องพึ่งพาอาศัยนำมาเป็นปัจจัยดำรงชีพ

จากทัศนะหรือมุมมองของผู้ที่นิยมการใช้สมุนไพรว่า ชนเผ่าที่เคยใช้สมุนไพรมักบอกรว่าเป็นสิ่งที่ดีและมีความจำเป็นที่ต้องใช้ในยามฉุกเฉินจึงนำมาปลูกไว้ในบ้านแต่ไม่มากนักและทุกคนสามารถมาใช้ประโยชน์ร่วมกันได้จากการกล่าวของ ฉาย (2545) ที่นำสมุนไพรเซอซาฟูและสมุนไพรอื่นๆมาปลูกไว้หน้าบ้านของเขาและอนุญาตให้เพื่อนบ้านนำไปใช้ได้

ทำเลที่ตั้ง ชนเผ่าให้ความสำคัญกับทำเลที่ตั้งซึ่งหมายถึงสถานที่ตั้งหรือสภาพทางนิเวศทางภูมิศาสตร์ที่ประกอบด้วยทรัพยากรพืชพันธุ์สมุนไพรที่อยู่โดยรอบที่จะนำไปใช้ในการใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เพราะว่าการตั้งอยู่บนที่สูงและแวดล้อมด้วยภูเขาสูงชัน ไม้ใหญ่ที่มีความเหมาะสมและมีความหมายทางนัยสำคัญ กล่าวคือที่สูงมักไม่มียุงชุม ดังนั้นการเจ็บป่วยที่เกิดโรคจากยุงจึงไม่มีถึงมีก็ไม่มากนักและที่แวดล้อมด้วยป่าเขา ชนเผ่าก็ได้อาศัยในการเก็บหาของป่าเป็นอาหารที่สามารถแยกประเภท ได้ว่าพืชประเภทใดกินเป็นอาหารหรือชนิดใดเป็นยารักษาโรคนับว่าเป็นการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นเอกลักษณ์องค์ความรู้ในเรื่องอาหารและยา ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ ยศ สันตสมบัติ (2542: 55-56) นอกจากนี้กลุ่มสตรีลาฮูมักเป็นผู้ที่แสดงบทบาทในการหาอาหารให้กับสมาชิกในครอบครัวและรู้จักสมุนไพรมาใช้ในการรักษาสุขภาพหลังคลอดบุตร ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ชลดา มนตรีวัตติ (2541) ที่กล่าวว่าสตรีลาฮูอาบน้ำต้มยาสมุนไพรเมื่ออยู่ไฟครบ 12 เดือน และยังใช้อาบน้ำให้ลูกด้วย หากเมื่อตนเองเจ็บป่วยเล็กน้อย ก็จะรักษา

ด้วยยาสมุนไพรเช่นเดียวกับคำกล่าวของเชอ (2545) ที่กล่าวว่า ได้เก็บมะขามป้อมจากป่าใกล้บ้านมา กินเป็นอาหารว่างและยังบอกอีกว่ายังช่วยห้ามเลือดที่ไหลออกตามไรฟันได้อีกด้วย จากที่กล่าวมา จะเห็นว่าทำเลที่ตั้ง แหล่งสมุนไพรรวมทั้งกิจกรรมในชีวิตประจำวันชนเผ่าลาฮูมีการนำสมุนไพรมาใช้เพื่อการกินการอยู่ และรักษาอาการเจ็บป่วยแม้กระทั่งการคลอดบุตร เป็นต้น

4.2.2 ปัจจัยด้านสังคมที่ประกอบด้วยกิจกรรมทางสังคม

กิจกรรมทางสังคมของชนเผ่าที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตที่นำสมุนไพรมาใช้ มีดังนี้

4.2.2.1 วิถีความเป็นอยู่ของการนำสมุนไพรมาใช้ในชีวิตประจำวัน

แยกออกได้เป็น 3 ประเภท

- (1) สมุนไพรที่นำมาใช้เป็นยา
- (2) สมุนไพรที่นำมาเป็นอาหาร
- (3) สมุนไพรที่มาประกอบพิธีกรรม

(1) สมุนไพรที่นำมาเป็นยา เนื่องจากการใช้สมุนไพรเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยที่ไม่รุนแรง ยังคงนิยมใช้ในผู้ที่นับถือแบบความเชื่อดั้งเดิมและนับถือผี โดยผู้ที่มีบทบาทสำคัญและชนเผ่าให้ ความเคารพคือหมอ หมอผี ตลอดจนผู้อาวุโส ที่มีความรู้เรื่องยาสมุนไพร เพราะถือว่ากลุ่มบุคคล เหล่านี้เปรียบเสมือนสถาบันที่ทรงความศักดิ์สิทธิ์และเป็นคัมภีร์หรือตำราที่จะบอกกล่าวและ ถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อไปยังลูกหลาน จากที่ชนเผ่านิยมใช้สมุนไพรรักษาอาการเจ็บป่วยที่ไม่รุนแรง เช่น เกิดบาดแผล เป็นไข้ ปวดท้อง ท้องผูก ท้องร่วง หรืออาการปวดเมื่อยจากการทำงาน ได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ เชาวินิตย์ พลพิมพ์ (2539) ที่จะรักษาด้วยสมุนไพรเมื่อเจ็บป่วยไม่รุนแรง

(2) สมุนไพรที่นำมาเป็นอาหาร ชนเผ่าลาฮูที่มีวิถีความเป็นอยู่ โดยที่ด้อยเสาะแสวงหาอาหารจากแหล่งที่อยู่ในป่าไม้ แหล่งน้ำ ไร่ นา หรือบริเวณรอบๆบ้าน อาหารที่ยังสามารถหา ได้อยู่ เช่น เห็ด หน่อไม้ ผักกูด หรือ ค่ำกูดจ๋า หากเก็บได้ตามลำห้วยและแหล่งน้ำ ยอดสะบ้า หรือ มะนิจ๋า พบได้ตามลำห้วย เอายอดมาต้มและผัดกับเนื้อหมู นอกจากนี้ผักชะโอมหรือ จะม็ก ใช้เป็นผักปรุงรส โดยมากจะเอายอดผักชะโอมใส่เป็นผักผสมต้มกับผักอื่นๆ แต่นิยมที่จะเก็บมากิน ก่อนฝนจะตกโดยเชื่อว่าหากเก็บผักชะโอมที่ถูกฝนจะทำให้ท้องร่วง

จากที่กล่าวมาซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของยศ สันตสมบัติ (2544: 185) ที่กล่าวถึง ผักพื้นบ้านจากป่า ที่ชาวมูเซอรู้จักเก็บมาเป็นอาหารมีอยู่ 16 ชนิด จะเห็นได้ว่าวิถีความเป็นอยู่ที่

สอดคล้องกับธรรมชาติเมื่อต้องการอาหารย่อมจะได้จากแหล่งสมุนไพรที่มีอยู่ด้วยอาศัยภูมิปัญญาพื้นบ้านที่ถ่ายทอดกันมาของวัฒนธรรมการกินการอยู่ของชนเผ่าลาฮู

(3) สมุนไพรที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ผู้รู้ได้แก่หมอผี หมอยา และผู้อาวุโสจะเป็นผู้รู้ว่าควรนำสมุนไพรหรือพืชชนิดใดมาประกอบพิธี ดังเช่น จะหวะ (2545) ได้นำใบสนมาเสียบในกระบอกไม้ไผ่เพื่อใช้ใบประกอบพิธีกรรมที่มีขึ้นในช่วงเทศกาลปีใหม่

4.2.2.2 การอบรมสั่งสอน

จากการศึกษาพบว่า การอบรมสั่งสอนในเรื่องการใช้สมุนไพรเพื่อการศึกษาและการใช้ในชีวิตประจำวัน ยังคงเป็นกระบวนการที่เป็นพลวัต คือมีได้หยุดนิ่ง ซึ่งเป็นการขับเคลื่อน ในลักษณะที่คนในชนเผ่าจะมีการถ่ายทอด คือ จากปู่ย่า ตายาย สู่พ่อแม่ จากพ่อแม่สู่ลูกหลาน ซึ่งเป็นการอบรมในระดับครอบครัว ถ้าเป็นในระดับชุมชน ได้แก่ ผู้อาวุโส ถ่ายทอดสู่ คนวัยกลางคน จากนั้น วัยกลางคนก็ถ่ายทอดสู่คนหนุ่มสาว หรือเปรียบไปก็คล้ายกับวงล้อที่ต้องหมุนอยู่ตลอด ในมิติหรือมุมมองของการอบรมสั่งสอน เนื่องจากองค์ความรู้เรื่องการใช้สมุนไพรของชนเผ่าลาฮู ถือเป็นวัฒนธรรมและจารีตประเพณี และเป็นความรู้เชิงเทคนิค เช่น การอบรมสั่งสอน การเป็นหมอยาสมุนไพรจะต้องเรียนรู้จากผู้เป็นหมอยาสมุนไพร โดยมากจะเป็นพ่อถ่ายทอดให้ลูกหรือไม่ก็เป็นปู่ย่าตายาย ถ่ายทอดให้หลาน องค์ความรู้เหล่านี้ยังคงมีอยู่ และได้ปฏิบัติกันจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีความสอดคล้องข้อสรุปของ สามารถ จันทรสุรย์ (2533) ที่ว่า ความรู้เกิดจากการสั่งสมกันมาแล้วมีการถ่ายทอดประสบการณ์ จากอดีตถึงปัจจุบันอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย การถ่ายทอดทำได้หลายวิธี ซึ่งแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น เมื่อชนเผ่ายังนิยมใช้สมุนไพรและชุมชนนั้นยังมีหมอยาสมุนไพรและหมอผีรวมถึงผู้อาวุโส ย่อมจะทำให้การอบรมสั่งสอน การใช้สมุนไพรอยู่คู่กับชนเผ่าอันจะนำไปสู่การอนุรักษ์สมุนไพรและพิธีกรรมตามความเชื่อในลักษณะการอนุรักษ์เชิงวัฒนธรรมที่จะทำให้การดำรงอยู่ของสมุนไพรสืบต่อไป

4.2.2.3 ความคิดความเชื่อ

การศึกษาครั้งนี้พบว่าชนเผ่าลาฮูที่นับถือผี และมีความเชื่อแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นความเชื่อในสิ่งที่บรรพบุรุษได้ถือปฏิบัติกันมา หรือเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่นำมาใช้รักษาอาการป่วย ด้วยการใช้สมุนไพรเป็นการเชื่อมโยง ถึงโลกทัศน์ในการอนุรักษ์ แหล่งสมุนไพรในป่า เมื่อเกิดการเจ็บป่วยหลังจากไปหาของป่าหรือไปทำกิจกรรมในป่า เช่น ไปทำไร่ เก็บพืชมักจะเชื่อว่าถูกผีทำ ซึ่งสอดคล้องกับบันทึกการประชุมวิชาการในหัวข้อภูมิปัญญาชาวบ้าน การจัดการทรัพยากร

และนิเวศวิทยา ของกัญญา ทิลาถ์ (2543: 67) ที่ว่า ความเชื่อชั้นในเป็นความเชื่อระบบผี การนับถือผี ครอบคลุม ความเชื่อในสามส่วน คือส่วนที่ 1 ธรรมชาติจับต้องไม่ได้ แต่กำหนดทุกสิ่งทุกอย่าง ส่วนที่ 2 ระบบความเชื่อ เรื่อง เจ้าป่าเจ้าเขา ส่วนที่ 3 ระบบสังคมแสดงออกในการให้ความเคารพต่อบรรพบุรุษ เช่น เชื้อผี ผีปู่ ผีตา ในการพึ่งพาหมอผีของชนเผ่าลาฮู พบว่าจะมีการประกอบพิธีเสี่ยงทายเพื่อให้รู้ว่าถูกผีที่ไหนทำ หากเป็นผีป่าผีเขาก็กจะมีการเซ่นไหว้ และเลี้ยงผี เพราะเชื่อว่าการกระทำดังกล่าว เกิดจากผู้ป่วยไปทำสิ่งที่ไม่สมควร ทำให้ผีป่าผีเขาหรือเจ้าป่าเจ้าเขาโกรธไม่พอใจลงโทษ และเมื่อได้ทำพิธีแล้วผู้ป่วยก็จะหายเป็นปกติ ซึ่งความเชื่อดังกล่าวมีอยู่จนถึงปัจจุบัน

นอกจากนั้นชนเผ่าลาฮู ยังนิยมการรักษาแบบดั้งเดิมอยู่ เพราะมีปัจจัยแวดล้อมที่ยังเอื้อต่อการนำมาใช้ ขณะเดียวกัน หมอผี หมอยายยังอยู่ในชุมชน และทำหน้าที่ให้การช่วยเหลือ บิดเป่า ความทุกข์ ของคนในชุมชน ถึงแม้ว่า การรักษาแบบพื้นบ้าน โดยเฉพาะการใช้สมุนไพร อาจไม่เป็นที่นิยมในคนบางกลุ่ม คือ ผู้นับถือ ศาสนาคริสต์ เพราะว่ากลุ่มนี้มีโอกาสทางสังคมมากกว่า คนอื่นกล่าวคือ สามารถพูดและฟังภาษาไทยได้จึงได้รับการช่วยเหลือจากสมาคมคริสตจักร ทำให้หันไปนิยมแผนปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข สถานีอนามัยเล่าลือ ที่อธิบายถึงเหตุที่ทำให้การรักษาแบบพื้นบ้าน โดยเฉพาะการใช้สมุนไพรเกือบจะไม่เหลือ เพราะวชนเผ่าต่างๆ ไม่ได้ใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมด้วยการใช้ยาสมุนไพรรักษายามเจ็บป่วย เช่น เป็นไข้ ตัวร้อนปวดศีรษะ แต่กลับมารักษากินยาลดไข้ซึ่งเป็นยาแผนปัจจุบัน พฤติกรรมดังกล่าวพบเห็นในกลุ่มคนหนุ่มสาวที่นับถือศาสนาคริสต์ เห็นว่าแผนปัจจุบันรักษาดีกว่า เร็วกว่าสมุนไพร ส่วนกลุ่มที่นับถือแบบดั้งเดิมยังมีความคิดความเชื่อเรื่องสมุนไพรและยังคงรักษาภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับเรื่องเจ็บป่วยที่เป็นการพึ่งพา ตนเองของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการรักษาสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือก ที่กล่าวถึงยุทธศาสตร์ทางเลือกที่ให้ประชาชนพึ่งพาตนเองด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านคือการใช้สมุนไพรและหมอพื้นบ้าน

อย่างไรก็ตาม อาจสรุปได้ว่า การรักษาแบบพื้นบ้านยังคงมีอยู่ในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชนเผ่าลาฮู ทั้งนี้เพราะมีวัฒนธรรมจารีต ที่เข้มแข็ง จึงเป็นทางเลือกที่ดีของชนเผ่าได้สืบทอดต่อไป ซึ่งเป็นข้อบ่งชี้ว่า เป็นการรักษายาฐานของความเชื่อ ความคิดเป็นลักษณะการรักษาด้านเสริมกำลังใจ ขณะเดียวกันเป็นการแสดงถึงให้ความเคารพต่อผู้ที่ดูแลรักษาป่าไม้ นับถือเจ้าป่าเจ้าเขา ตลอดจนให้ความเคารพต่อภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เป็นฐานความคิดความเชื่ออย่างมีเป็นเหตุผลที่สามารถอธิบายได้

ส่วนด้านความเชื่อเรื่องการรักษาความเจ็บป่วย ด้วยสมุนไพรบุคคลที่ได้รับการ
เชื่อถือ และไว้วางใจคือหมอชาสมุนไพรซึ่งเป็นผู้ที่เชื่อว่าเป็นยาดีที่สุดตามความเชื่อถือ เพราะเป็น
ยาที่พระเจ้าหรือผีป่าผีดอยให้มา หากมองไปในมิติของการอนุรักษ์แหล่งสมุนไพรที่อยู่ในป่า หมอ
ยาจะเป็นนักอนุรักษ์อย่างมีจิตสำนึกต่อธรรมชาติ ดังคำกล่าวของหมอยาว่านำสมุนไพร จากป่าที่ลึก
อยู่ไกล ซึ่งเป็นสถานที่คนมักจะไม่ไปกัน อาจกล่าวได้ว่า ป่าไม้นั้น เป็นแหล่งทรัพยากรสมุนไพร
คงต้องอยู่ตลอดไป โดยฐานคิดหรือมุมมองของชนเผ่าที่เชื่อและให้ความเคารพต่อธรรมชาติอย่าง
อ่อนน้อม

4.2.2.4 การรักษาแบบพื้นบ้าน

การรักษาแบบพื้นบ้าน หมายถึง การรักษาที่ใช้สมุนไพร ร่วมกับหมอพื้นบ้าน
คือหมอยา หมอผี ที่อาศัยหลักความเชื่อและประสบการณ์ที่รับสืบทอดกันมา ชนเผ่าได้ใช้สมุนไพร
และพึ่งพาหมอพื้นบ้านรักษาเมื่อเจ็บป่วยตั้งแต่บรรพบุรุษ ในการรักษาแบบพื้นบ้านที่ถือเป็นทาง
เลือกเนื่องจากความเป็นอยู่ห่างไกลเมือง หากมองจากคนภายนอกดูเหมือนจะสะดวกเพียงแต่
พิจารณาเส้นทางที่มีถนนลาดยางผ่านหน้าหมู่บ้านก็จริงอยู่ แต่ต้องเดินเท้าเข้าไปในบ้าน เพราะทาง
เข้าหมู่บ้านโดยรถยนต์อาจไม่สะดวกมากนัก อีกทั้งหากเป็นช่วงกลางคืนหรือฤดูฝน ยิ่งไม่สะดวก
ดังนั้นชนเผ่าลาฮูจึงต้องกลับไปใช้ชีวิตการรักษาแบบพื้นบ้าน เพราะเข้าถึงบริการได้โดยง่าย สื่อภาษา
เดียวกัน ไว้วางใจซึ่งกันและกัน และปัจจัยแวดล้อม ทั้งหมอยา หมอผี และแหล่งทรัพยากรสมุนไพรก็
เอื้อต่อการใช้บริการ ส่วนมากการเจ็บป่วยที่ไม่รุนแรง ที่สามารถช่วยตนเองในระดับหนึ่งซึ่งมักจะ
ได้ผล คือรักษาให้หายขาดได้ แต่หากระดับความรุนแรงมากขึ้นก็จะเข้ารับบริการด้วยแผนปัจจุบัน
เช่นกัน ทั้งนี้รัฐได้นำการสาธารณสุขเข้าถึงชุมชน คือจัดตั้งสถานอนามัย และโรงพยาบาลที่ชนเผ่า
สามารถเข้าถึงได้ลักษณะของการเจ็บป่วยที่ชนเผ่าจะมีความเชื่อว่ามีสาเหตุจากธรรมชาติ เช่น การ
เจ็บป่วยเชื่อว่าถูกผี หรือวิญญาณชั่วร้ายวิญญาณบรรพบุรุษมากระทำ ซึ่งเป็นอำนาจเหนือธรรมชาติ
ก็จะรักษากับหมอพื้นบ้านหรือหมอผี เพื่อทำพิธีกรรมตามความเชื่อซึ่งเป็นผลทางด้านจิตใจ ซึ่งมี
ความสอดคล้องกับ เสรี พงษ์พิศ (2529: 145) ที่ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาที่สะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะ
ที่สัมพันธ์กันคือ (1) ความสัมพันธ์ ระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม พืช ธรรมชาติ (2) ความ
สัมพันธ์ กับคนอื่นๆ ในสังคมและชุมชน (3) ความสัมพันธ์ กับสิ่งเหนือธรรมชาติที่ไม่สามารถ
สัมผัสได้ ดังนั้น การรักษาแบบพื้นบ้านจะเชื่อมโยงและสัมพันธ์กับกรอบการศึกษา ที่มีปัจจัยเอื้อคือ

มีแหล่งสมุนไพรและทำเลที่ตั้ง รวมถึงวิถีทางของการดำเนินชีวิตและจะโยงไปถึงโลกทัศน์ของคนในชุมชน ที่มีมุมมองหลายหลากมิติในแง่มุมมองของตนเอง

4.2.3 โลกทัศน์

โลกทัศน์หมายถึงมุมมองหรือระบบคิดเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาเพื่อการจัดการแหล่งสมุนไพรตลอดจนการใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาพยาบาล จากศึกษาพบว่าชนเผ่าลาฮูในปัจจุบัน มีมุมมองต่อการใช้สมุนไพร และการจัดการแหล่งสมุนไพรที่ชนเผ่าได้อาศัยใช้ประโยชน์จากแหล่งทรัพยากร

ดังนั้นเมื่อมองในภาพรวม พบว่าชนเผ่าลาฮูมีความเชื่อ และนับถือศาสนาอยู่ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่นับถือแบบดั้งเดิม และกลุ่มที่นับถือคริสต์ กลุ่มที่นับถือแบบดั้งเดิมมีความเชื่อและนับถือผี ยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีเอาไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้สูงอายุ หรือกลุ่มผู้อาวุโสเป็นกลุ่มที่มีประสบการณ์ในชุมชน เป็นผู้ที่ได้รับการสืบทอดวัฒนธรรมจารีตประเพณีจากบรรพบุรุษ ขณะเดียวกันยังทำหน้าที่ปรึกษาและถ่ายทอดความรู้ให้กับคนรุ่นปัจจุบัน

เมื่อกล่าวถึงมุมมองหรือโลกทัศน์ของชนเผ่าต่อการใช้สมุนไพรนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของพวกเขา โดยเฉพาะใช้สมุนไพรรักษายาเจ็บป่วยและการพึ่งพาหมอผีหมอยาซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนของนิพจน์ เทียนวิหาร (2531) ที่กล่าวว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความคุณค่าในชุมชน โดยอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองในชุมชน ถ้าหากพิจารณาตามกรอบคิดพบว่าปัจจัยด้านกายภาพ กิจกรรมทางสังคมและนโยบายของรัฐน่าจะเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงถึงโลกทัศน์และมุมมองของชนเผ่าต่อการอนุรักษ์แหล่งสมุนไพร โดยชนเผ่าใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นการจัดการซึ่งจะนำไปสู่การอนุรักษ์แหล่งสมุนไพรของชนเผ่าต่อไป

หากพิจารณาตามกรอบคิดเกี่ยวกับปัจจัยด้านกายภาพ ซึ่งเป็นแหล่งสมุนไพรที่มีทำเลที่ตั้งเอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน ทำให้ชนเผ่าลาฮูยังคงนำสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ทั้งในรูปของอาหารและยา ตลอดจนสามารถสืบทอดความเชื่อแบบดั้งเดิมเอาไว้ได้ ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ของ Merton ที่กล่าวถึงหน้าที่โดยตรงและหน้าที่แฝงอันเป็นผลสืบเนื่องจากความตระหนักและไม่ได้ตระหนักของสมาชิกในสังคมตามลำดับ

การที่ชนเผ่าลาฮูมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในทำเลที่ตั้งบริเวณเดียวกัน และอยู่ร่วมกันในสังคม จึงเกิดกิจกรรมทางสังคมที่ต้องปฏิบัติต่อกัน ในสังคมของชนเผ่าลาฮู กลุ่มผู้อาวุโส ถือว่าเป็นกลุ่มทางสังคมกลุ่มหนึ่ง กลุ่มทางสังคม ที่ผู้ศึกษาจะกล่าวถึงคือ กลุ่มผู้อาวุโส หมายถึง กลุ่มที่มี

การนับถือแบบดั้งเดิม รวมทั้งหมอยาสมุนไพร หมอผี ที่ชนเผ่าให้ความเคารพ เพราะมีความรู้ เป็นที่พึ่งพายามเจ็บป่วย และให้คำปรึกษาแก่ชุมชน นอกจากนี้ยังทำหน้าที่ทางสังคม คือ ถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน วัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ให้กับลูกหลาน เพื่อจะได้สืบทอดต่อไปในอนาคตซึ่งเป็นไปตามแนวคิด ทฤษฎี โครงสร้างหน้าที่ของ Radcliffe-Brown ที่กล่าวว่าเรื่องหน้าที่เกิดจากแบบแผนความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมที่มีต่อการดำรงรักษาสังคมทั้งหมด

เนื่องด้วยชนเผ่าลาฮูบ้านแม่คำน้อยในปัจจุบันถือว่าเป็นชุมชนเปิดทำให้ได้รับความสะดวกสบายเพราะมีระบบสาธารณูปโภคเข้าไปในชุมชน เช่น ถนนลาดยาง ไฟฟ้า น้ำประปาภูเขา ซึ่งเอื้อต่อการรับเอาวัฒนธรรมภายนอกเข้าไปได้โดยง่าย โดยเฉพาะเรื่องสื่อต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวิทยุ โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์และสื่อบุคคล ล้วนแต่มีอิทธิพลทำให้คนในชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงในความต้องการของตนเอง เพราะว่ามีมนุษย์มีสติและชาวปัญญาสูง ความนึกคิดจึงเป็นไปอย่างไร้ขีดจำกัดและความคิดหรือความต้องการนั้นเป็นสิ่งที่แสวงหามาเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเองทั้งสิ้น

ชนเผ่าลาฮูโดยเฉพาะกลุ่มที่มีการศึกษา เช่น ได้เรียนหนังสือและสามารถฟังพูดภาษาไทยได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่เอื้อต่อการเข้าสู่สังคมเมืองได้ง่าย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติ ความคิดความเชื่อ และวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น การแต่งกาย จะเห็นว่ามี การแต่งกายคล้ายคนพื้นราบ โดยชนเผ่าได้แสดงทัศนะว่าทำให้เกิดความมั่นใจ และไม่ถูกดูแคลนจากสายตาของคนพื้นราบ การรักษาพยาบาลจะนิยมรักษาแบบแผนปัจจุบัน ส่วนการประกอบอาชีพ แต่เดิมนั้นทำการเกษตรแบบยังชีพ ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นเกษตรเพื่อการค้า นอกจากนี้ชนเผ่าลาฮูนิยมไปรับจ้างทั่วไป เช่น ทำงานเป็นลูกจ้างในเมือง กล่าวคือมุมมองหรือโลกทัศน์โดยรวมชนเผ่าที่นับถือแบบดั้งเดิมยังคงใช้สมุนไพรเพื่อการรักษาที่ควบคู่กับการรักษาที่หมอพื้นบ้าน หากมองไปในอนาคตจะเหลือแต่คนหนุ่มคนสาวที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้าต้องเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้าน ถึงแม้ว่าวัฒนธรรมจะไหลบ่าเข้าสู่ชุมชนบนเส้นทางของการคมนาคมที่สะดวกแต่กลุ่มที่นับถือและยึดมั่นแบบดั้งเดิมเอาไว้ ด้วยมีปัจจัยที่เอื้อกล่าวคือมีแหล่งสมุนไพร หมอยา หมอผีและผู้อาวุโสและมีข้อจำกัด เช่น การสื่อสาร ฐานะทางเศรษฐกิจ ทำให้ชนเผ่ายังคงอนุรักษ์แหล่งสมุนไพรเพื่อการรักษาแบบพื้นบ้าน แต่เมื่อใดชนเผ่าหันหลังให้กับภูมิปัญญาดั้งเดิม ทรัพยากรบุคคลได้แก่ หมอยา หมอผีและผู้อาวุโส ตลอดจนผู้รู้เกี่ยวกับการรักษาแบบพื้นบ้าน สูญหายและตายไปรวมทั้งไม่มีผู้สืบสานนั้นหมายถึงการหมดไปของแหล่งทรัพยากรสมุนไพรและภูมิปัญญาของชนเผ่าในอนาคต

4.2.4 นโยบายของรัฐที่จะเป็นแรงผลักดัน

นโยบายรัฐที่ว่าด้วยการส่งเสริมและการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในสมัย นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี และสมัย นายกร ทักษะรังสี รัฐมนตรีกระทรวงสาธารณสุขและนโยบาย พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีคนปัจจุบัน ยังไม่มีการนำนโยบายลงสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐยังไม่ปฏิบัติ อาจด้วยมีข้อจำกัดทางภาษา และยึดติดกับการรักษาแบบแผนปัจจุบัน คนหนุ่มคนสาวหันหลังให้กับการรักษาแบบดั้งเดิมที่ใช้สมุนไพร และนิยมไปรักษาแบบแผนปัจจุบันมากขึ้น คนรุ่นเก่าที่เป็นหมอยาสมุนไพร หมอผี เสียชีวิตไป ถ้านโยบายนำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมด้วยการกระตุ้นให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและตัวแทนภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และมีแผนหลักที่แนวทางปฏิบัติพัฒนาการแพทย์พื้นบ้าน อีกทั้งส่งเสริมและสร้างกระแสการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน โดยการส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มหรือชมรมเพื่อการอนุรักษ์โดยให้การดำเนินการเป็นไปตามวิถีชีวิต สอดคล้องกับความเป็นอยู่กับธรรมชาติ

ถึงแม้ว่านโยบายรัฐไม่ได้สนับสนุนอย่างเป็นรูปธรรมแต่ด้วยวัฒนธรรมประเพณีของชนเผ่ายังปฏิบัติกันอยู่ซึ่งเป็นการพึ่งพาตนเองในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว และชุมชนที่เป็นการรักษาแบบพื้นบ้านที่ใช้สมุนไพรและพึ่งพาหมอพื้นบ้าน และวิธีการรักษาเป็นแบบองค์รวม ที่รักษาทั้งร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณ โดยถือผู้ป่วยเป็นศูนย์กลางและสมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยให้กำลังใจ นับว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ซึ่งเป็นไปตามนโยบายการสร้างเสริมสุขภาพที่ส่งเสริมที่ให้ประชาชนดูแลสุขภาพตนเองมิใช่พึ่งแพทย์ พยาบาลและโรงพยาบาลแต่เพียงอย่างเดียว ดังนั้นเมื่อชุมชนยังคงรักษาวัฒนธรรมอนุรักษ์แหล่งทรัพยากรสมุนไพรโดยทางวัฒนธรรมซึ่งการอนุรักษ์จะเป็นไปตามกระแส หรือลักษณะจัดตั้งกลุ่มเพื่อการอนุรักษ์แบบผสมแล้วในที่สุดก็จะนำไปสู่แหล่งทรัพยากรสมุนไพรยังคงมีอยู่ได้ในกลุ่มชนเผ่าลาฮูต่อไป

นอกจากที่กล่าวมาแล้วนั้น รัฐอาจจะส่งเสริมและสนับสนุนการรักษาแบบพื้นบ้านด้วยการใช้สมุนไพร และพึ่งพา หมอยา หมอผี และผู้อาวุโสที่มีองค์ความรู้ดังกล่าว โดยการสนับสนุนทางวิชาการและเป็นผู้รวบรวมองค์ความรู้จากหมอยา หมอผี และผู้อาวุโส ของชนเผ่าลาฮูจัดทำสารานุกรมเพื่อใช้ประโยชน์ในอนาคต ทั้งนี้เนื่องจากชนเผ่ามีแต่ภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียน การถ่ายทอดความรู้ จึงใช้วิธีการจำและฝึกปฏิบัติเท่านั้น ดังนั้นเนื้อหาด้านวิชาการควรประกอบด้วย

พิธีกรรมบำบัด เช่น เช่น ไหว้ เลี้ยงผี มัดมือ คู่ขวัญ

กายบำบัด เช่น เป่า เข้าเผือก

สมุนไพรบำบัด เช่น ยาต้ม ยาพอก ยาอบ ยาอาบ ยาพอก

อาหารบำบัด เช่น อาหารแสง อาหารตามฤดูกาล บำรุงกำลัง บำรุงน้ำนม
บำรุงเลือด

วิธีประพฤติกฎปฏิบัติตามสิ่งแวดล้อม และอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น เวทมนต์
คาถา ฤกษ์ยาม ทิศทางตำแหน่ง

เช่นเดียวกันมุมมองของเพ็ญภา ทรรศน์เจริญ (2540: 193) กล่าวว่า ทาง การแพทย์หรือการสาธารณสุขควรให้ชาวเขาพึ่งพาตนเองด้วยการฟื้นฟูหมอพื้นบ้านในกลุ่มชาวเขาโดยให้คงเอกลักษณ์ระบบการรักษาพื้นบ้านเอาไว้ รัฐคอยสนับสนุนด้านวิชาการเทคโนโลยีเพื่อให้มีการรักษาคุณภาพและอายุของยาแต่ละประเภท ว่าควรปรับปรุงให้ใช้ได้ยาวนานๆ แต่มีใช้ทำให้รูปแบบการแพทย์พื้นบ้านเสียหาย พิธีกรรมต่างๆ ยังคงไว้มิใช่มองเป็นสิ่งเหลวไหลไร้สาระ

ดังนั้นแนวทางการดูแลการแพทย์พื้นบ้านของชาวไทยภูเขาต้องได้รับการสนับสนุนให้คงอยู่เป็นเอกลักษณ์มากที่สุด

4.3 ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

ควรกระตุ้นให้หน่วยงานของรัฐมีการปฏิบัติตามแผนงานด้านการศึกษาด้านสาธารณสุข อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบต้องมีการทำงานกับชุมชนที่ใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรและแหล่งทรัพยากรสมุนไพรตลอดจนการรักษาแบบพื้นบ้านให้ยั่งยืนต่อไป